

SVERIGES GEOLOGISKA UNDERSÖKNING.

SER. **Aa.** Kartblad i skalan 1 : 50 000 med beskrifningar. N:o **117.**

BESKRIFNING

TILL

KARTBLADET YSTAD

AF

N. O. HOLST.

STOCKHOLM

KUNGL. BOKTRYCKERIET. P. A. NORSTEDT & SÖNER
1902

Det geologiska kartbladet *Ystad* omfattar utom Ystads stadsområde följande socknar och sockendelar, nämligen:

Kartbladets
omfattning.

inom **Kristianstads län:**

af *Ingelstads härad*: en mindre del af Glemminge socken;

inom **Malmöhus län:**

a) af *Herrestads härad*: större delen af Köpinge och Herrestads socknar, nästan hela Öja, sydligaste delen af Bromma, nästan hela Hedeskoga samt största delen af Bjäresjö socken;

b) af *Ljunits härad*: sydligaste spetsen af Skårby, nästan hela Balkåkra och nästan hela Snårestads socken — dessa tre socknar bilda tillsammans Marsvinsholms pastorat —, södra delen af Sjørups, hela Nöbbelöfs, större delen af Katslösa samt en liten del af Villie socken;

c) af *Vemmenhögs härad*: hela Skifarps, hela Solberga, södra hälften af Örsjö, östra hälften af Östra Vemmenhögs, östra hälften af Hasle-Bösarps samt en mindre del af Skurups socken.

Öfver södra Skånes slättbygd framgår med ungefär ostvästlig riktning ett närmare 2 mil bredt, mycket småkuperadt men delvis af ganska höga ryggar genomdraget moränlandskap. Till detta hör större delen af kartområdet, nämligen hela den del, som ligger norr om landsvägen Ystad—Skifarp—Malmö samt väster om landsvägen Ystad—Öja—Kristianstad. Dessa landsvägar böja något af, den förra mot söder och den senare mot öster, för att undvika det kuperade området. Den mycket jämna Trelleborgs-slätten kommer in på kartområdet i dettas sydvästra hörn, söder om landsvägen

Höjd-
förhållanden.

Ystad—Malmö. Äfven öster om landsvägen Ystad—Kristianstad träffas en slätt. Den utbreder sig öster och nordost om Ystad rundt omkring Herrestads mosse. Inom kartområdets östligaste del utgöra Köpinge backar och västligaste änden af Kåseberga-åsen eller af de s. k. Kåseberga backar framstående drag hos landskapet. Kåseberga-åsen följer Östersjöns strand.

Ehuru större delen af kartområdet, såsom nyss nämndes, är småkuperad, saknas dock icke något större höjder. En afvägd kulle öster om Marsvinsholms kyrka är 206 fot (61,16 m.) hög. Men ehuru detta är den högsta afvägda punkten, är det dock mycket möjligt, att högre punkter finnas. De inom kartområdet hittills utförda afvägningarna äro nämligen endast mycket fåtaliga.

Vattendrag.

Ingen sjö finnes inom kartområdet, och vattendragen äro små. De ha i allmänhet ett ungefärligen nord—sydligt förlopp, beroende på landets allmänna sluttning mot söder. Det mest betydande vattendraget är Nybroån eller Köpingeån, hvars förnämsta källgren, Trydeån, upprinner på sydöstra delen af Linderödsåsen. Den lilla Svarteån bildar aflopp för Krageholmssjön. Något större är Skifarpsån, som har sina källor på södra och västra sluttningarna af Romeleklint.

Af dessa vattendrag följer Svarteån en väl markerad dalgång, som torde vara något fördjupad af själfva ån. En annan, vackert utbildad dalgång träffas vid sockengränsen öster om Hasle-Bösarp.

Näringskällor.

Jorden är i allmänhet mycket bördig, och jordbruket, förenadt med boskapsskötseln, är utan all jämförelse kartområdets viktigaste näringskälla. Särdeles inbringande är odlingen af sockerbeter, som förarbetas vid Köpinge och Skifarps sockerbruk, under det att Ystads sockerbruk endast är ett raffinaderi.

Från skogarna, som företrädesvis tillhöra de stora godsens, erhålles också en nämnvärd afkastning. Fem tegelbruk finnas, nämligen Ystads, Folkestorps och Öja, alla tre belägna strax norr om Ystad, Bjäresjöholms omkring $\frac{1}{2}$ mil nordväst om

Ystad samt Måsby i Nöbbelöfs socken vid Östersjöns strand. Fiske bedrifves utefter kusten. Ett större fiskeläge finnes i Abbekås.

Kartområdet är väl försedt med järnvägar. Till de äldsta, Ystad—Eslöfs och Malmö—Ystads, ha för några år sedan kommit Ystad—Gärnsås (numera fortsättande till S:t Olof) och Trelleborg—Rydsgårds järnvägar. Ystad—Skifarps järnväg, som är framdragen helt och hållet inom kartområdet, öppnades först 1901 för allmän trafik. En sjätte järnväg, Ystad—Brösarps, begagnar Ystad—Eslöfsbanans spår ända till Tomelilla.

Järn

Berggrunden.

Berggrunden går ingenstädes i dagen men kan inom hela kartområdet antagas tillhöra *kritsystemet*. Jordarternas och särskildt moränlerans sammansättning bevisar riktigheten af ett sådant antagande, som blifvit bekräftadt öfver allt, där djupare borrhningar företagits, och som i öfrigt icke motsäges af något hittills iakttaget sakförhållande.

Krita.

De flesta borrhningarna äro utförda i staden Ystad och dess omgifningar. Bland dessa förtjäna att omnämnas de, som för stadens räkning företogos i och för en ifrågasatt vattenledning dels 1890 af Ingeniören C. WARNHÖFER i Greifswald¹, dels efter honom af Ingeniören J. G. RICHERT i Stockholm och Stadsingeniören J. MATTSSON i Ystad. De WARNHÖFERSKA borrhningarna utfördes strax N om Ystads sockerbruk. De träffade den anstående kritkalken på omkring 70 fots (20,8 m.) djup. De RICHERT-MATTSSONSKA borrhningarna gjordes i västra delen af den stora mossen öster om Ystad (Öja-Herrestads mosse). De visade det egendomliga förhållandet, att medan kal-

Borrhningar.

¹ C. WARNHÖFER: berättelse öfver de hydrologiska undersökningarne i och för en vattenledning i staden Ystad 1891(?) (tryckort saknas).

ken i de 7 västligaste borrhålen mötte redan på 31—51 fots (9,2—15,1 m.) djup, anträffades den icke i de östra och norra, ehuru man i flere af dem nedträngt ganska djupt, i det ena ända till 247,6 fot (73,5 m.). Denna fördjupning i själfva berggrunden kommer ganska hastigt, så att kalken i borrhålet n:r 7 nås redan på 32,3 fots (9,6 m.) djup, men i det endast 842 fot (250 m.) östligare borrhålet n:r 12 icke ens på 185 fots (55 m.) djup. Måhända utgör denna fördjupning den flodbädd, som den forna Nybroån utskurit och begagnat före istiden. Om detta är den riktiga förklaringen af fördjupningens tillkomst, måste landet, då densamma bildades, hafva legat mycket högre än nu.

Rörande de öfriga i eller invid Ystad utförda borrhningarna må följande borrhningsresultat här antecknas: djupet, på hvilket den anstående kalken anträffas, är vid Tengbergs villa i Sandskogen 51 fot (15,1 m.), vid Dragonkasernen 47 fot (14 m.), vid Ystads sockerbruk 47 fot (14 m.), inuti staden på ett ställe, n:r 221 i kvarteret Ubbe, 47 fot (14 m.), på ett annat ställe, n:r 479 i kvarteret Ybes, 60 fot (17,8 m.) samt vid andelsmejeriet i stadens västra del 47 fot (14 m.).

Från den öfriga delen af kartområdet äro följande borrhningsresultat och andra iakttagelser rörande den fasta berggrunden antecknade.

Vid kartområdets norra gräns, norr om Herrestads mosse, där bergarten torde vara s. k. »pilsten» eller en hårdare kalk, kan berggrunden antagas ligga på ringa djup. Strax norr om denna gräns träffas nämligen »pilstenen» på flera ställen endast på omkring 10 fots (3 m.) djup.

Vid Rutsbo lär en borrhning ha utförts i midten af 1870-talet. Man har här träffat kalken, enligt uppgift, på ett djup af 270 fot (80,2 m.).

Väster om Charlottenlunds järnvägsstation har för kortare tid sedan en borrhning företagits, vid hvilken kritkalken nåtts på ett djup af 170 fot (50,5 m.). Vid Snårestads sta-

tion har man icke borrar djupare än till 45 fot (13,4 m.) och härvid icke kommit ned till kalken.

Vid den gård i N:a Vallösa, Sjørups socken, hvilken ligger strax norr om mossen, finnas i mängd lösa stenar af skrifkrita, hvarför man är böjd att antaga, att den fasta klyften icke ligger synnerligen djupt här.

Vid mejeriet i närheten af Tånebro järnvägsstation skall man ha träffat kritkalken på 120 fots (35,6 m.) djup.

Enligt N. P. ANGELIN skall saltholmskalk finnas vid Solberga¹ och enligt B. LUNDGREN skrifkrita vid Almaröd. På intet af dessa ställen ses emellertid den fasta klyften. Lika litet går någon kritkalk i dagen vid Charlottenlund, såsom S. NILSSON uppgifver².

Omkring $\frac{1}{2}$ km. norr om Hasle-Bösarps kyrka träffas lösa stenar af saltholmskalk vid kartområdets västra gräns men hufvudsakligen på kartbladet Trelleborg. Bergarten har här tillgodogjorts. Antagligen uppträder den här äfven anstående.

Vid en borring, som Skifarps sockerbruk låtit utföra, lär man hafva träffat kalken på 286 fots (84,9 m.) djup. Däremot har den icke nåtts hvarken vid Skifarps station på 236 fots (70 m.) djup eller i Kropp på 289 fots (85,8 m.) djup, ej heller vid Tofthögs gård på 144 fots (42,8 m.) djup.

Sammanfatta vi iakttagelserna rörande kritkalken inom kartområdet, kan denna sägas utgöras af dels skrifkrita, dels saltholmskalk. Den senare träffas dock endast på spridda ställen. Såsom yngre än skrifkritan betäcker saltholmskalken denna, dock icke såsom sammanhängande utan endast såsom mera sporadiskt uppträdande lager.

Vid Nybroån något norr om kartområdet anstår köpinge-sandstenen, hvilken är en strandbildning. Enär denna åt-

¹ N. P. ANGELIN: geologisk öfversigtskarta öfver Skåne med åtföljande text. Lund 1877, sid. 51.

² S. NILSSON: petrificata Suecana. Londini Gothorum, 1827, sid. VII.

minstone delvis är samtidig med skrifkritan, som är en djuphafsbildning, bör en öfvergång finnas emellan dem. Borrningarna i mossen öster om Ystad synas också hafva visat, att en sådan verkligen förefinnes. De genomborrade lagren, som delvis äro flintförande och ganska hårda, äro delvis sandiga och bestå stundom af kalk, innehållande talrika stora kvartskorn¹.

Det finnes geologer, som hafva antagit, att de kambriska och siluriska bildningar, hvilka ansetts fullständigt omgifva Romeleklint, också skulle sträcka sig in på kartbladet Ystads område samt till och med gå ned till Östersjöns strand väster om Ystad. Af det föregående framgår, att detta antagande är oriktigt.

Tertiär.

Icke heller känner man från det till kartbladet Ystad hörande landområdet lika litet som från det öfriga Skåne någon *fast klyft* af *tertiära* aflagringar. Lösa stenar af en tertiär, ofta på musselskal och snäckskal synnerligen rik kalksten eller kalkhaltig sandsten träffas däremot på flere ställen i närheten af Ystad. De äro åtminstone delvis af eocen ålder². Såsom fyndorter för dessa kunna nämnas: Ystads hamn, hvarifrån muddringarna ofta bragt dem i dagen; lertakten vid Ystads tegelbruk strax norr om staden; en märeltäkt invid vägen 1,3 km. NNV om Hedeskoga kyrka och en märeltäkt vid Stora Tvären V om Ystad. Enstaka smärre stenar hafva träffats på flere andra ställen, äfven långt västligare, såsom vid Almaröd i Skifarps socken.

Äfven förekomma inom kartområdet spridda stycken af bernsten.

Då de tertiära blocken måste hafva kommit från Östersjön, kan det anses såsom säkert, att den tertiära bergarten anstår där. Och sannolikt är till och med, att den fasta

¹ Jämf. JOH. CHR. MOBERG: cephalopoderna i Sveriges kritsystem I. Sv. Geol. Unders. Ser. C, n:r 63, sid. 35.

² B. LUNDGREN: studier öfver fossilförande lösa block. Geol. Fören. Förh. bd 6, 1882, sid. 33.

klyften i Östersjön äfven finnes inom det vattenområde, som kartbladet Ystad omfattar.

Doktor KARL A. GRÖNWALL, som särskildt studerat tertiärblocken vid Ystad, har angående dem meddelat följande:

»Tertiärblocken kunna delas i 2 grupper: *ljusare, grå eller hvitgrå*, sandiga kalkstenar eller kalkhaltiga sandstenar, mer eller mindre skiffriga, bekanta för sin fossilrikedom, samt *rostbruna* sandstenar, mera fossilfattiga, ofta med limonitkonkretioner. Af den förra gruppens fossil äro en del väl bevarade, andra åter rullade, så att det möter någon svårighet att afgöra, hvilka fossil som egentligen tillhöra den ifrågavarande bergarten. Bland de rullade fossilen märkas särskildt: *Crania tuberculata* NILSS. och *Ostrea lateralis* NILSS. Utaf de väl bevarade fossilen äro musslorna de allmännaste, därnäst komma snäckorna, medan andra djurarter uppträda mera underordnad. Ätminstone några af dessa väl bevarade fossil kunna identifieras med arter, som anträffas i den äldre eocena aflagringen vid Vestre Gasverk i Köpenhamn¹.

De *rostbruna* sandstenarna innehålla tämligen allmänt egendomliga cylindriska konkretioner med oftast knottrig eller knölig yta, s. k. "ophiomorpha". LUNDGREN omtalar sådana från olika ställen i Skåne², W. DEECKE från Pommern och Mecklenburg³. Den senare har också omsider lyckats fastställa, att dessa bildningar äro kiselsvampar af eocen ålder.

Då man dessutom från flere fyndorter känner närstående bergarter, som beteckna en öfvergång från de yngsta kritbildningarna (zonen med *Crania tuberculata* NILSS.) till de äldsta eocena lagren⁴, så kan man numera påstå, att en arm

¹ V. KOENEN: über eine paleocäne Fauna von Kopenhagen. Abhandl. der königl. Gesellsch. der Wissensch. Göttingen 1885.

² B. LUNDGREN: studier öfver fossilförande lösa block. Geol. Fören. Förh. bd 13, 1891, sid. 114.

³ W. DEECKE: eocäne Kieselschwämme als Diluvialgeschiebe in Vorpommern und Mecklenburg. Mittheil. aus dem naturw. Verein f. Neu-Vorpommern und Rügen, 26. Jahrg. 1894, sid. 166.

⁴ K. A. GRÖNWALL: Danmarks yngsta krit- och äldsta tertiär-aflagringar. Förhandl. vid 15:e skand. naturf.-mötet i Stockholm 1898, sid. 223—228.

af världshafvet vid slutet af krittiden och början af tertiär-tiden västerifrån sträckt sig in i södra Östersjön, åtminstone förbi Bornholm.»

Jordlagren.

Refflor,
isens rörelse-
riktning.

Då berggrunden öfver allt är jordtäckt, föreligger ingen iakttagelse rörande refflornas riktning. Men nära toppen af Romeleklint, 1 $\frac{3}{4}$ mil NNV om kartområdets nordvästra hörn, hafva refflor iakttagits med riktningar mellan Ö och SO. Den sydligaste riktningen har varit Ö23°S. Sannolikt torde vara, att inlandsisen på bladområdet Ystad haft ungefär samma och inom områdets västra del en ännu något sydligare riktning, liggande mellan OSO och SO. Inlandsisen synes nämligen hafva rört sig i en cirkelbåge rundt omkring södra änden af Romeleklint.

NO om Köpingsbro station, just där de båda järnvägarna Ystad—Eslöf och Ystad—Gärsnäs skilja sig från hvarandra, ligga inom järnvägsområdet tre flyttblock, vackert refflade på ett mera regelbundet sätt och i mera bestämda riktningar än vanligt, så att man lätt kunde få den föreställningen, att de erhållit sina refflor efter det de blifvit fastkilade i bottenmoränen. Reffelriktningarna äro hufvudsakligen Ö27°N och Ö42°N. Om refflorna verkligen tillkommit på detta sätt, måste emellertid lämnas oafgjordt.

Block.

Beroende på den stora roll, som den baltiska isströmmen här haft, äro blocken till stor del baltiska. Jämte kritbergarter och flinta, som till stor del härröra från den underliggande berggrunden och därför äro mycket vanliga, samt jämte silurbergarter och gneis, som delvis likaledes äro af skånkt ursprung, träffas s. k. östersjöblock af många olika slag, såsom åländska bergarter, kambriska sandstenar, ölandskalk, småländska gångporfyryr o. s. v. Såsom redan blifvit nämndt, kunna äfven de tertiära stenarna anses hafva kommit

från Östersjön. Östersjöblocken blifva talrikare, ju längre man kommer mot söder, och äro därför talrikast i närheten af kusten.

Af kartområdets jordarter är *jökelleran* (*krosstensleran*, *moränleran*) den, som har den ojämförligt största utbredningen. Såsom till stor del bildad på bekostnad af den underliggande, af kritkalk bestående berggrunden, har den öfver allt varit starkt kalkhaltig, ehuru kalkhalten numera oftast saknas i den öfversta, vittrade delen, hvars mäktighet mera sällan öfverstiger 1 m. Dels till följd af sin sammansättning, dels till följd af sin förmåga att fasthålla fuktighet och motstå en ihållande torra är jökelleran i allmänhet bördig. Man omtalar dock, särskildt inom Bjäresjö socken och Marsvinsholms pastorat, en mager jordart, kallad »örj», hvilken fått det öfverdrifvet ofördelaktiga vitsordet, att den »bär hvarken löf eller gräs». Hvad som angifvits såsom »örj», har visat sig vara en mera sporadiskt uppträdande, ofta starkt rostfärgad, sandig lera.

Jökellera.

Jökelleran är af två slag, som i allmänhet äro väl åtskilda, nämligen en öfre, rostfärgad, och en undre, mera blågrå. Färgen beror på de i lera ingående järnföreningarnas olika oxidationsgrad. Den öfre lera ger därför vid tegelbränning en mera högröd färg åt teglet än den undre.

Vid Folkestorps tegelbruk har man haft tillfälle iakttaga en vacker skärning genom de båda lerna. Det har här visat sig, att den rostfärgade lera, som i allmänhet ligger öfverst, dock stundom förekommer såsom större, i den blågrå lera helt och hållet inbäddade klumpar. Samma iakttagelse har blifvit gjord äfven på andra ställen. Man kan här af draga den slutsatsen, att den öfre, rostfärgade lera icke kan vara yngre än den undre, blågrå, utan att de måste vara samtidiga, hvilket naturligtvis innebär, att de båda lerna icke, såsom man velat påstå, härröra från två skilda isperioder.

Medan den öfre, rostfärgade lera i allmänhet icke har mera än ett par eller några få meters mäktighet, är den

undre jökellerans mäktighet icke sällan ganska betydlig, såsom man funnit vid brunnsborrningar. Vid Skifarps järnvägsstation lär man sålunda hafva borrarat 31 m., innan man kommit igenom de båda jökellerorna. Då den jökellera, som ganska ofta betäcker rullstensgruset, i allmänhet, om än icke alltid, utgöres uteslutande af den öfre leran, följer här af, att denna betäckning icke är så synnerligen mäktig. Vid Snårestads järnvägsstation finnes en större, af järnvägen använd grustäkt, hvars grus delvis är betäckt af jökellera, nederst ganska tydligt lagrad och inneslutande centimetermäktiga lager af stenfri lera. För att här kunna bedöma grustillgången har man rundt omkring den gamla grustäkten företagit en mängd försöksgräfningar, och på de ställen, där man träffat gruset, har man funnit detta betäckt af 2, 3 eller högst 4 m. jökellera.

Diluviala
lager.

Där den undre, blågrå jökellera icke hvilar omedelbart på kritkalken, träffas under densamma skiktade sand- eller grus- och lerlager, eller så kallade diluviala lager. Dessa synas ofta vara ganska mäktiga, i synnerhet i de större dalgångarna. Vid den borrning, som Skifarps sockerbruk låtit utföra, lär man hafva nedträngt icke mindre än 87 m., innan man träffat den anstående berggrunden, och af de genomborrade lösa jordlagren synas de diluviala haft den allra största mäktigheten.

I lertäkten vid Bjäresjöholms tegelbruk är lagerföljden:

rostfärgad krosstenslera, kalkhaltig på 1,1 m. djup.....	2,3 m.
blågrå » , i sin nedre del något lagrad....	2 »
blågrå, stenfri diluviallera.....	2,5(?)»
groft grus, vattenförande.	

Denna diluviallera, som är fet och mycket fin, är märkvärdig genom de trästycken och kolbitar, som den innehåller, företrädesvis i vissa bestämda lager. Man säges också hafva funnit snäckor i denna lera. Den står i allmänhet under vatten, som undanskaffas endast vid de tillfällen, då lera för

tegelbrukets räkning upptages. Vid traktens rekognoscering har den ej varit tillgänglig.

Rullstensgrus uppträder i en mängd spridda förekomster, om hvilkas inbördes samband det ännu är för tidigt att uttala sig, innan deras fortsättning på de angränsande kartområdena är fullständigare känd, än nu är fallet. Rullstensgrus.

Vid kartområdets östra gräns inkomma från bladet Sandhammaren Hörups- och Kåseberga-åsarna, den förra längst i norr, den senare längst i söder. Dessa båda åsar synas förena sig här och fortsätta antagligen mot nordväst in på bladet Söfdeborg.

I öfrigt böra såsom de förnämsta rullstensbildningarna nämnas: grusförekomsterna omkring Bjäresjöholm och Bjäresjö; grusbildningen väster om Marsvinsholm, hvilkens västra ände sänder två grenar mot söder; åsbildningen Tånebro—Rydsgårds station (Örsjö), hvilken har en betydande fortsättning mot nordväst och där möjligen förenar sig med åsbildningen i den väl markerade dalen öster om Hasle-Bösarp, samt vidare den stora grusförekomsten vid Skifarp, den mest betydande af alla, och söder om denna sandförekomsten vid Krabbeholm.

Såsom redan nämnt, äro grusförekomsterna delvis täckta af jökellera, och troligt är, att icke få åsryggar, hvilka att döma af ytan skulle anses såsom moräner, i sitt inre bestå af rullstensgrus. Där betäckningen af jökellera är ofullständig, är det ofta endast själfva ryggen af grusåsarna eller midten af grusbildningarna, som går i dagen. Denna omständighet försvårar de båda jordarternas särskiljande och gör lätt rullstensgrusets kartläggning mindre noggrann.

Rullstensbildningarna äro än mera grusiga, än mera sandiga. De äro i allmänhet också kalkhaltiga, hvarför de blifvit använda såsom mörgel. Kalkhalten fortsätter icke sällan ända upp i ytan. Rullstenarna utgöras delvis af s. k. östersjöbergarter eller främmande bergarter, som af inlandsisen förts fram öfver Östersjön. Liksom östersjöblocken i jökelleran tyckas rullstenarna af dessa bergarter aftaga mot nordväst, i den

mån man kommer närmare Romeleklint. Sålunda ha inga ålandsbergarter anträffats i en grustäkt öster om Örsjö.

En vacker skärning genom rullstensgrus förekommer uti den förut omnämnda grustäkten vid Snårestads station. Jämte gruslager af vanligt utseende finner man här också lager, som innesluta stora stenar och i det hela ha ett föga sorteradt utan mera hopvräkt innehåll.

Glacialsand.

Glacialsand går i dagen endast i de s. k. Köpinge backar, som bilda en större höjd, hvilken höjer sig betydligt både öfver den omgifvande slätten och öfver den forna glaciala hafsgränsen, här följande gränsen för mosanden.

Sanden är som vanligt fin och tämligen vågrätt lagrad. Den öfverlagrar rullstensgruset, såsom man kan se vid rullstensåsen, som öster om Köpingsberg går in under glacial-sanden. Äfven väster om Köpingsberg kan samma lagerföljd iakttagas, ty här sticker rullstensgrus på ett par ställen upp såsom ryggar eller kullar genom sanden. Denna senare jordart är alltid kalkhaltig och har därför blifvit använd såsom märgel. Kalkhalten börjar strax under förvittringszonen. Ett prof, taget 400 m. rakt öster om Köpingsberg på 5,4 fots (1,6 m.) djup, har vid analys gifvit följande resultat:

kolsyrad kalk	10,47 %
» talk	0,50 »
fosforsyra.....	0,10 »

Glacialsanden ligger i mer eller mindre starkt vågiga fält, och dess ytformer se alldeles ut såsom en rullstensbildnings. Att dess bildning hänger samman med uppkomsten af Käseberga backar eller Hörupsåsen, kan tagas för gifvet. Både på bladet Sandhammaren och på bladet Simrishamn har nämligen glacialsandens uppträdande på ett fullt tydligt sätt befunnits stå i samband med rullstensåsarnas.

Sanden i Köpinge backar har på flere ställen en tunn betäckning, än af jökellera, än af stenfri lera. Denna betäckning förekommer i synnerhet på de högsta delarna af

backarna. Ingenstädes har den iakttagits vara mera än 5 fot (1,5 m.) mäktig. I allmänhet är mäktigheten mindre. Hvad särskildt angår den stenfria leran, som till utseendet liknar den vanliga, i den forna Östersjön afsatta »hvarfviga leran», ehuru den själf förekommer på en högre nivå, än Östersjön nått, består hela aflagringen oftast endast af några få, centimetermäktiga lerskikt, som ligga inbäddade i de öfversta sandlagren. På grund af denna den stenfria lerans obetydliga mäktighet kan den icke alltid kartläggas och har därför större utbredning, än kartan visar.

Lerskikten följa vågigheten hos sandens ytformer, äfven då dessa äro ganska branta. Det är här af uppenbart, att dessa ytformer äro äldre än lerans afsättning. De äro sålunda ursprungliga och hafva icke uppkommit genom någon postglacial denudation.

Den vanliga *glacialleran* (»hvarfviga leran») går i dagen på några ställen i nordöstra delen af kartområdet men har en vida större utbredning, än kartan utvisar. I allmänhet är den nämligen täckt af sand (mosand), ofta ganska mäktig. Denna lera är afsatt i den forna Östersjön i sammanhang med inlandsisens afsmältning. Men då lera ej afsätter sig på allt för grundt vatten, går den ingenstädes till den högsta höjd, som Östersjön själf har nått. Den största höjd, vid hvilken den glaciala (»hvarfviga») leran anträffats, har varit 40,4 fot (12 m.) ö. h. Denna siffra har genom afvägning erhållits i en jordrymning i och för byggandet af drankbehållaren vid Fredriksbergs bränneri. På en höjd öfver hafvet af 45,4 fot (13,48 m.) har här följande profil iakttagits:

Glaciallera.

mosand.....	1,50 m.
hvarfvig lera, från midten nedåt kalkhaltig	1,60 »
grof sand (glacialsand)	0,50 »
jökellera, genast kalkhaltig.	

Den största höjd, till hvilken Östersjön uppsteg vid den glaciala tidens slut, finner man bäst genom afvägning af de

Strandgrus. *högsta strandvallarna*. På denna väg har man kunnat påvisa, att den glaciala Östersjöns forna gräns eller den glaciala *hafsgränsen* stiger åtminstone till 63,3 fot (18,79 m.). Denna siffra har erhållits på en strandvall vid sockengränsen mellan Köpinge och Herrestads socknar strax norr om kartbladsområdet. Nästan alldeles samma siffra 63,2 fot (18,76 m.) lämnade avvägningen af strandvallen söder om Skifarps järnvägsstation.

Glacial hafsgräns.

I allmänhet äro emellertid de glaciala strandvallarna lägre. Vandrar man från Kåseberga-åsen mot nordväst till norra spetsen af Herrestads mosse, så träffas följande glaciala strandbildningar. Mellan Kåseberga-åsen i öster och Nybroån i väster sträcker sig en bred, på båda sidor långsluttande men tämligen jämnhög och tämligen väl utbildad strandvall, som är någorlunda afgränsad emot den omgifvande marken, ehuru äfven mosanden norr om strandvallen stundom kan vara täckt af ett metermäktigt strandgrus. Denna strandvall anger dock ingalunda hafvets högsta stånd. De högsta avvägda punkterna på vallen ha befunnits ligga på en höjd af endast 30 fot (8,9 m.). Något högre ses strandgruset på några ställen i närheten af Fredriksberg, och väster om norra spetsen af Herrestads mosse ses tydligt strandgrus, delvis täckt af mosand, på en höjd af 39 fot (11,58 m.).

Ännu högre går strandgruset nordost om Fredriksberg, och på en strandvall väster om sockengränsen mellan Köpinge och Herrestad har vid avvägningen erhållits siffran 51 fot (15,14 m.).

Väster om Öja—Herrestads mosse äro strandbildningarna föga väl utbildade. Detsamma är förhållandet väster om Ystad, och man måste gå ända ned emot kartområdets västra gräns, innan man på nytt träffar mera kraftigt utbildade glaciala strandbildningar. Jämte den förut omnämnda strandvallen söder om Skifarps station finner man här väl utbildadt strandgrus väster om Abbekås och väster om Skogsgård. Detta

träffas på förre stället vid 43 fots (12,77 m.), på det senare vid 55 fots (16,33 m.) höjd.

Jämför man de glaciala och de postglaciala strandbildningarna, faller den stora skillnaden genast i ögonen. Medan det postglaciala strandgruset nästan alltid är synnerligen grundligt omarbetadt, är så i allmänhet icke fallet med det glaciala. Det senare är också själfvt på olika ställen mycket olika utbildadt. Långs med den forna glacialstranden ser man ofta ingen annan strandbildning än sanden, och på stora sträckor saknas äfven denna, så att jökelleran går i dagen tämligen obearbetad eller nästan oförändrad, ehuru den bevisligen varit sköljd af det glaciala hafvets vågor.

Orsakerna till de glaciala strandbildningarnas mindre grundliga utbildning och deras sporadiska uppträdande torde vara flere. I de glaciala hafven äro drifis och kalfis en mycket vanlig företeelse, och på sådana ställen af kusten, hvarest dessa blifva liggande, utöfvar vågsvallet en mycket ringa inverkan. Vidare är det numera väl bekant, att det glaciala hafvet icke haft någon långvarig existens. Bevis härför hafva hämtats från andra trakter af vårt land och hafva redan blifvit offentliggjorda¹. Men ett nytt och alldeles ovederläggligt sådant erbjuder Skånes södra kust. Vid Måsby tegelbruk i Nöbbelöfs socken bearbetas en glacial söt-vattenslera. Den förekommer vid själfva stranden och sträcker sig till och med ut i hafvet. Samma lera uppträder också vid stranden väster om Trelleborg och bearbetas vid tvenne där befintliga tegelbruk. Denna lera har blifvit närmare undersökt vid Hermanstorp på bladet Skanör, och man har här funnit, att de arktiska växtlämningarna saknas i de undre lerlagren och börja uppträda först i lerans midt². Förutsatt,

¹ N. O. HOLST: har det funnits mer än en istid i Sverige? Sv. Geol. Unders. Ser. C, n:r 151, sid. 36—39, och N. O. HOLST: bidrag till kännedomen om Östersjöns och Bottniska vikens postglaciala geologi. Sv. Geol. Unders. Ser. C, n:r 180, sid. 113 och följ.

² Beskrifning till kartbladet Skanör. Sv. Geol. Unders. Ser. Aa, n:r 112, sid. 12, 13.

att detsamma gäller Måsbyleran som Hermanstorpseran, visar den förra lerans uppträdande vid själfva kusten, att *det glaciala hafvet dragit sig tillbaka längre ned än till den nuvarande hafsytan, innan de arktiska växterna hunnit invandra.* Detta är ett betydelsefullt faktum, hvars innebörd nog samt inses, då man besinnar, att de arktiska växterna på Grönland gå ända upp till kanten af inlandsisen. Förhållandena vid Måsby samt vid tegelbruken väster om Trelleborg visa sålunda bättre än något annat känt faktum, huru hastigt det glaciala hafvet har sjunkit eller med andra ord, huru hastigt landet höjde sig vid inlandsisens afsmältning. En så snabb nivåförändring kan icke förklaras på annat sätt, än att inlandsisen genom själfva sin tyngd höll landet nedtryckt, och att detta åter höjde sig på samma gång, som isen afsmälte.

Alldenstund det glaciala hafvet, såsom i det föregående blifvit framhållet, på ett föga kraftfullt och ganska sporadiskt sätt markerat sitt högsta stånd, har bestämmandet af den glaciala *hafsgränsen* icke varit någon lätt uppgift¹, och det är endast genom en särskild afvägning, som denna uppgift kunnat lösas. Först under detta arbetes fortgång hafva emellertid de högsta, förut omnämnda strandvallarnas höjd blifvit känd, och eftersom den ifrågavarande afvägningen då var delvis redan afslutad, har den först afvägda hafsgränsen blifvit kartlagd något för lågt. Särskildt gäller detta för det glaciala marina området å ömse sidor om gränsen mellan Skifarps och Östra Vemmenhögs socknar².

¹ Förrän Sveriges Geologiska Undersöknings fältarbeten gingo fram öfver södra Skåne, har det därför varit betvifladt eller till och med bestridt, att glaciala strandbildningar här skulle förekomma. Jämf. A. G. NATHORST: nya fyndorter för arktiska växtlämningar i Skåne. Geol. Fören. Förh. bd 3, sid. 311.

² Alla under den geologiska undersökningen verkställda afvägningar äro utförda af O. BOBECK. I sammanhang med afvägningarna i och för bestämmandet af den glaciala hafsgränsen här också företagits en revision af de siffror, som ansetts angifva samma gräns på kartområdena Sandhammaren och Simrishamn. Dessa siffror hafva härvid befunnits vara något för låga.

Mosanden är icke alltid lätt att skilja från strandgruset. Båda äro strandbildningar i det glaciala hafvet, ehuru den förra i allmänhet är afsatt på ett något djupare vatten.

Mosand.

Vid en blick på kartan finner man, att mosandens utbredning också något så när angifver det forna glacialhafvets utbredning. Detta haf har haft trenne större, öfver land inträngande bukter, af hvilka den ena öster om Ystad sträckt sig in på kartbladen Sandhammaren och Söfdeborg, den andra följt Skifarpåsens dalgång och den tredje vid kartområdets västra gräns sträckt sig norr ut ända till Toftög. I öfrigt är det endast ett tämligen smalt strandbälte, som varit betäckt af det glaciala hafvet.

Såsom mosand har också blifvit kartlagdt ett litet sandområde norr om Skifarpåsens. Denna sand betäcker delvis en supramarin, stenfri lera.

Svämbildningarna äro dels marina, dels supramarina. De både under- och öfverlagra torfbildningarna.

De marina svämbildningarna utgöras af *svämsand*, afsatt utanför det *postglaciala* hafvets (*Litorinahafvets*) strand. Den är i allmänhet mycket grusig och har en mycket mera utpräglad karaktär af strandbildning än den glaciala sanden, hvilket torde bero dels därpå, att den förra sanden blifvit af hafsvågorna bearbetad tvenne gånger, nämligen under såväl glacial som postglacial tid, och dels samt hufvudsakligen därpå, att det postglaciala hafvet varit mera stationärt än det glaciala.

Svämsand.

Det postglaciala strandbältet är i allmänhet smalt men gör en större inbuktning öster om Ystad och en mindre omkring Klintholmen väster om Ystad. På ömse sidor om Hörteudde är den postglaciala strandremsan numera aldeles bortskuren af hafvet, så att stranden slutar med en brant och hög klint. Landsvägen Ystad—Malmö följer under mer än 1 mil hafsstranden och går större delen af denna sträcka fram på ett postglacialt strandområde. 1 km. öster om Svartemölla bortsköljdes under novemberstormen 1872 en del af detta område, så att landsvägen måste flyttas längre

in från kusten. Äfven vid Hörteudde har af samma skäl en mindre strandväg blifvit på samma sätt omlagd.

Det postglaciala hafvets yta har fordom, då detta haf stod på sitt högsta stånd, legat 5—6 m. högre än nu. Enligt O. BOBECKS afvägningar ligger den högsta postglaciala hafsgränsen på flere ställen mellan Ystad och Svarte vid en höjd af omkring 5,5 m. ö. h. I Svarte, där strandvallen är ganska vacker, har för dennas höjd erhållits siffran 5,87 m., väster om Rökås 5,39 m. o. s. v. Från Hörtemölla går väster ut in på angränsande kartblad en väl markerad postglacial strandafsats, men denna ligger lägre än den högsta postglaciala hafsgränsen.

Det postglaciala hafvet har sedan flere årtusenden varit fallande, men då det steg och skred in öfver land emot sin högsta gräns, kom det från en betydligt lägre nivå än den nuvarande. Till följd häraf betäcka de postglaciala marina lagren icke sällan sötvattensbildningar, och dessa förekomma icke blott inom det nuvarande postglaciala strandbältet utan också i hafvet utanför kusten. Af de submarina sötvattensbildningarna hafva särskildt torfmossarna blifvit uppmärksammade. Sådana uppgifvas skola förekomma i hafvet å ömse sidor om Kabusaåns mynning¹. Den submarina torfmosse, som 1868 anträffades vid utvidgningen af Ystads hamn, har flere gånger blifvit i den geologiska litteraturen omtalad och är därför bättre bekant. Torfven i Ystads hamn är i allmänhet en sötvattensbildning. Dock uppträder tillsammans med denna också en marin, *Mytilus*-förande gyttja, såsom de på Ystads läroverks museum befintliga profven gifva vid handen. Då bland växtlämningarna i torfven också finnes ek, visar detta, att det postglaciala hafvet först under ekperioden, d. v. s. under en jämförelsevis sen tid, skridit in öfver land². Äfven vid Skifarpsåns mynning hafva submarina sötvattenslager blifvit iakttagna.

Submarina
torfmossar.

¹ NILS GUSTAF BRUZELIUS: fynden i Ystads hamn år 1868—69. Lund 1870, sid. 27.

² NILS GUSTAF BRUZELIUS: anf. st., sid. 15—17.

Lättare tillgängliga för undersökningar äro naturligtvis sådana torflager, som icke längre äro submarina, utan numera träffas öfver hafvets nivå. Sådana torfbildningar förefinnas på det postglaciala strandområdet öster om det lilla fiskeläget Nybro, och de hafva också iakttagits vid brunnsgräfningar i själfva fiskeläget. Enligt uppgift lär dylik torf äfven förekomma väster om Stora Sjöudden. Men oftare blottade och därför lättast tillgängliga äro dessa torfbildningar i staden Ystad, hvars allra största del är uppbyggd på den postglaciala hafsbotten.

Vid de gräfningar, som i staden företagas i och för grundmurars uppförande eller af andra anledningar, är det ganska vanligt att under den marina sanden (*Litorinasanden*) anträffa torf. Denna är dock icke alltid bildad i sött vatten utan utgöres stundom endast af tånglager och är sålunda, äfven den, stundom marin. Ett sådant lager har iakttagits på Stadsingeniören J. MATTSSONS tomt, 14,5 fot (4,3 m.) ö. h. Under 10 fot (3 m.) fyllning och marin sand har här funnits blottadt ett lager af tångtorf, ej fullt 1 dm. mäktigt. I detta hafva påvisats: *Mytilus*-skal, lock af *Litorina litorea*, ett enda fragment af den marina diatomaceen *Rhabdonema arcuatum* (bestämd af P. T. CLEVE) samt af öfriga växtfossil (bestämda af GUNNAR ANDERSSON): *Alnus glutinosa*, *Amblystegium*, *Cakile maritima*, *Curvembryæ*-frön, *Fucus* (antagligen *vesiculosus*) i mängd, 2 *Rumex*-arter, den ena *R. maritimus*, och 3 *Scirpus*-arter, nämligen *S. lacustris*, *S. maritimus* och en obestämd art.

Torflager hafva dessutom iakttagits i kvarteret Vihlborgs ekonomigata på 8,3 fots (2,5 m.) djup och på 3 fots (0,9 m.) höjd ö. h.¹, i kvarteret Uppendick å tomten 224 på 5,3 fot (1,6 m.) djup och 8,27 fot (2,46 m.) ö. h., i östra förstaden nära Hejdegatans och Jennygatans sammanträffande på 8,7 fots (2,6 m.) djup och 3,47 (1,03 m.) ö. h. samt i kvarteret Are-schoug, hvarest under 6,6 fot (1,96 m.) rödaktig sand funnits

¹ Denna och följande uppgifter rörande lagerföljden i staden Ystad äro godhetsfullt lämnade af Stadsingeniören J. MATTSSON.

ett torflager, 0,5 fot (1,5 dm.) mäktigt, liggande 9,8 fot (2,9 m.) ö. h. I detta har anträffats färskvattensdiatomaceen *Eunotia prærupta* (bestämd af P. T. CLEVE).

Äfven strax öster om staden har uti den s. k. Sockerbruksgröpen invid svinslakteriet träffats ett tunt, 2 cm. mäktigt torflager under 6,4 fot (1,9 m.) fyllning och hafssand. I torfven, som innehåller små men mycket talrika exemplar af *Mytilus edulis*, har GUNNAR ANDERSSON påvisat lämningar af ek, al, björk, fur och *Cornus sanguinea*. Alldenstund bark- och ved-fragmenten på denna lokal alla voro rullade, synes det sannolikt, att dessa växtrester blifvit afsatta vid själfva stranden af hafvet, antagligen vid den tid, då detta för sista gången drog sig tillbaka. Äfven inne i Östra förstaden har man sydost om ångkvarnen funnit ett af hafsvågorna rulladt och nött trädstycke, nämligen en trädstam, 1—2 m. lång, liggande under 6,7 fot (2 m.) djup sand i ost-västlig riktning och sålunda antagligen parallellt med den forntida stranden.

Såsom af den nu lämnade utredningen framgår, är lagerföljden inom det postglaciala strandområdet icke fullt så enkel, som man på förhand kunde vara böjd att tro.¹

Däggjursläm-
ningar.

I den postglaciala strandvallen har man i Svarte »på 1 fots djup» funnit först »ett refben af en hvalfisk» och sedermera en »hvalkota». Båda förvaras på Ystads läroverks museum. Refbenet uppgifves vara 2,05 m. långt och kotan »34 × 21 cm. stor».

På samma museum finnes också ett björnkranium, som inom det postglaciala strandområdet år 1888 anträffades på 7—10 fot (2—3 m.) djup i sanden uti själfva afloppsdiket från Herrestads mosse rakt norr om den sydligaste gården i Breasten.² Det har dock ej kunnat med full säkerhet ut-

¹ Man kan här lämpligen göra jämförelse med lagringsförhållandena på den närbelägna lokalen Skateholm, kartbladet Trelleborg. Se N. O. HOLST: bidrag till etc., sid. 69.

² Jämf. N. O. HOLST: några subfossila björnfynd. Sv. Geol. Unders. Ser. C, N:r 189, sid. 11.

rönas, uti hvilket af härvarande sandlager som fyndet blifvit gjordt.

Den postglaciala marina sanden uppträder gärna såsom *flygsand*. Ett större flygsandsfält finnes öster om Ystad. Det är numera planteradt och kallas Sandskogen. Men äfven väster om Ystad, vid Klintholmen, träffas ett mindre flygsandsområde.

Flygsand.

På södra sidan af Herrestads mosse ser man å ömse sidor om järnvägen postglaciala strandvallar, fortlöpande i ost-västlig riktning. Äfven här uppträder flygsand, betäckande strandvallarne, men betäckningen är icke nog mäktig för att fullständigt dölja dem.

De supramarina svämbildningarna, hufvudsakligen *svämmlera*, träffas dels utefter vattendragen, dels i smärre bäcken mellan moränkullarna. Den postglaciala svämmleran hvilar icke sällan på den glaciala. Så är förhållandet i det bäcken, där Öja tegelbruk har sin lertäkt. Den glaciala svämmleran har här blifvit närmare undersökt. Resultatet lämnas här nedan i sammanhang med redogörelsen för undersökningen af den intill lertäkten förekommande torfbildningen.

Svämlera.

Torfmossar förekomma ganska allmänt inom kartområdet. Både större och mindre finnas. Den största af dem, Öja—Herrestads mosse, är i allmänhet icke synnerligen djup, men i öfrigt är djupet i mossarna ofta större, än man kunde på förhand förmoda. Detta gäller äfven de mindre. Sålunda har botten icke nåtts på 15 fots (4,5 m.) djup i mossen söder om Marsvinsholms järnvägsstation, en mosse, som fordom stått under vatten men nu är torrlagd, och icke på 20 fots (5,9 m.) djup i den icke synnerligen stora mossen i N:a Vallösa o. s. v.

Torfdy.

Kartområdets torfmossar äro af tre väsentligt olika slag: sådana, hvilkas bildning pågått allt ifrån den postglaciala tidens början ända in i senaste tid och i många fall ännu pågår — dessa äro till antalet de vida öfvervägande —, sådana, hvilkas bildning afbrutits af det öfver land inskridande *Lito-*

rinahafvet och som därför äro äldre än *Litorinatiden*, samt sådana, hvilka inom det postglaciala strandområdet bildats på *Litorinahafvets* forna botten och som därför äro yngre än *Litorinatiden*. Till det första slaget hör mossen vid Öja tegelbruk, till det andra de submarina och fordom submarina torfbildningarna, hvilka här ofvan redan blifvit omnämnda i sammanhang med redogörelsen för de marina svämbildningarna, och till det tredje slaget den stora mossen nordost om Ystad, Öja—Herrestads mosse, samt ett par andra smärre.

Vid Öja tegelbruk tillgodogöres den glaciala sötvattensleran. Den öfverlagrande torfven är därför delvis bortförd, men där lagren äro orubbade, är lagerföljden ungefär sådan som i följande profil:

torf, öfre.....	1,3 m.
<i>Amblystegium</i> torf.....	0,3 »
torf, undre.....	0,4 »
snäckförande gyttja.....	0,5 »
glacial sötvattenslera, öfre.....	2,2 »
» » undre, vackert hvarfvig.....	0,2 » +

Växtlämningarna i de olika lagren hafva blifvit undersökta af Doktor GUNNAR ANDERSSON, snäckor och musslor af Jägmästare E. HEMBERG.

Den »öfre torfven» tillhör åtminstone till sin allra största del ekzonen. Följande arter äro i den anträffade: *Alnus glutinosa*, *Carex pseudocyperus*, *Cladium mariscus*, *Cornus sanguinea*, *Corylus avellana*, *Lycopus europæus*, *Menyanthes trifoliata* och *Quercus robur*. Af sistnämnda träd finnas metertjocka stammar.

I lagret med *Amblystegium fluitans* börjar furen, som fortsätter nedåt. I hela furuzonen hafva funnits: *Betula odorata*, hybrid af *B. odorata* och *B. nana*, *B. verrucosa*(?), *Ceratophyllum demersum*, *Cladium mariscus*, *Corylus avellana* (åtminstone i öfversta *Amblystegium*lagret), *Nuphar luteum*, *Nymphaea alba*, *Pinus silvestris*, *Populus tremula*, *Potamogeton*

(*natans?*), *Rumex maritimus*, *Salix cinerea* och *Solanum dulcamara*.

I torfmossens nuvarande vattensamlingar anträffas: *Bithinia tentaculata*, *Limnæa stagnalis*, *Planorbis cristatus*, *P. nitidus*, *P. umbilicatus* och *Succinea putris*. Men däremot äro inga snäckor funna i själfva torfven.

I gyttjan ses asp i riklig mängd, så att lagret åtminstone delvis tillhör asp-björkzonen. Gränsen mellan denna och den äldre furuzonen har dock ej blifvit fullt skarpt bestämd. Asp-björkzonen kännetecknas af följande växtlämningar: *Betula odorata*, *Chara* sp., *Nymphaea alba*, *Populus tremula*, *Potamogeton decipiens*, *P. (natans?)*, *Salix caprea*, *S. cinerea* och *S. phyllicifolia* (samt möjligen också *Ceratophyllum demersum?*).

I midten af gyttjan finnes ett snäcklager, men äfven i öfrigt innehåller gyttjan snäckor och musslor samt dessutom ostrakoder. Närmast under torfven träffas: *Cyclas* sp., *Valvata antiqua*, *V. cristata* och en glacial form af samma släkte, på 3 tum (1 dm.) djup under torfven: *Limnæa* sp. och *Pisidium* sp. samt strax under själfva snäcklagret: en *Limnæa*-form, som står nära *L. ovata*, och två *Pisidium*arter, en slät och en strierad. I gyttjelager, ej närmare bestämda, hafva iakttagits *Limnæa stagnalis* och en annan *Limnæa*, möjligen *L. palustris*, samt *Planorbis* sp.¹

I den undre delen af snäckgyttjan träffades också ett skelett af en större fisk. Arten är ännu ej bestämd.

I den öfre sötvattenslerans öfversta del fanns i synnerligen riklig mängd *Potamogeton* sp. men i öfrigt ingenting utom ostrakoder, hvilka tyckas fortsätta ned genom hela det tillgängliga lerlagret. På 2 fot (0,6 m.) djup i leran iaktogs ett *Chara*-

¹ Det må här erinras därom, att S. NILSSON redan 1839 meddelade resultatet af en undersökning, som han företagit å bleket i mossen »söder om byn Mossby i V. Nöbbelöfs socken». S. NILSSON: iakttagelser öfver en mergelbädd i södra Skåne. Förhandl. vid skand. naturf. möte i Götheborg 1839, sid. 127.

skikt, *Limnæaförande*, på 2,4 fots (0,7 m.) djup ett annat *Charaskikt* med en annan gröfre *Chara*art, äfven detta lager snäckförande, samt på 2,7—3,4 fots (0,8—1 m.) djup *Myriophyllum spicatum* i riklig mängd och dessutom: *Batrachium* sp., *Betula nana*, *Chara* sp., *Potamogeton filiformis*, *P. prælongus*, *Salix polaris*, *S. reticulata* och *Scirpus* sp. I denna *Dryaszon* träffades äfven *Cristatella mucedo*. På omkring 5 fots (1,5 m.) djup börjar leran blifva svartfläckig, och denna svartlera fortsätter ned till den undre eller hvarfviga leran. Äfven svartleran innehåller *Charaskikt*.¹

På ett annat ställe i bäckenet blefvo sötvattenslerans snäckor och musslor undersökta. På 3,4 fots (1 m.) djup funnos: *Cyclas* sp., *Pisidium* sp. (liten), *P.* sp. (stor, mycket kupig) och *Valvata* sp.; djupare ned i den svartfläckiga leran en *Pisidium*form, som står nära *P. henslowianum* och på 7,4 fots (2,2 m.) djup en *Limnæa ovata*-form (talrik) samt *Pisidium* sp. (sällsynt).

I Herrestads mosse är lagerföljden en helt annan. Öfverst ligger här torf, nederst ofta ren *Phragmitestorf*, 1,7—7,7 fot (0,5—2,3 m.) mäktig — medeltalet af 16 borrhningar har varit 4,4 fot (1,31 m.) — samt därunder vanligen en brunaktig sötvattensgyttja, ofta *Phragmitesförande*, i allmänhet några dm. (0,2—0,8 m.) mäktig, hvilande på hafssand eller snäckgyttja, s. k. bleke, hvars mäktighet befunnits uppgå ända till 5,4 fot (1,6 m.). Under snäckgyttjan, som innehåller både söt- och saltvattenssnäckor, kommer sand, hafssand eller grus, strandgrus, såsom mossens underlag.

I torfven träffas enligt GUNNAR ANDERSSONS bestämningar: *Alisma plantago*, *Alnus glutinosa* i riklig mängd, *Bidens tripartita*, *Cornus sanguinea*, *Equisetum* sp., *Lycopus europæus*,

¹ Trenne andra af kartområdets mossar, hvilka ligga ofvanför *Litorina*-hafvets strandområde, hafva förut blifvit beskrifna af GUNNAR ANDERSSON. Dessa äro Södra och Norra Vallösa mossar, belägna i Sjörupps socken, samt Bräknamossen, »belägen mellan Marsvinsholm och Sjörup». Se GUNNAR ANDERSSON: studier öfver torfmossar i södra Skåne. Bih. till Kongl. Vet. Akad. Handl. bd 15, afd. 3, n:r 3, sid. 18—29.

Najas marina, *Nuphar luteum*, *Pinus silvestris*, *Potamogeton* sp., *Phragmites communis*, *Rubus idæus*, *Rumex* jfr *crispus*, *Scirpus lacustris*, *S. maritimus*, *Solanum dulcamara*, *Sparganium ramosum*, *Spiræa ulmaria*, *Viburnum opulus* och *Zanichellia* sp.

Under *Phragmitestorfven* har han i den brunaktiga gyttjan funnit *Cladium mariscus*, *Menyanthes trifoliata*, *Nuphar luteum*, *Nymphæa alba* och *Salix cinerea*. Ehuru lämningar af *ek* icke påvisats hvarken i detta lager eller i torfven, råder dock icke något tvifvel därom, att mossens alla lager, äfven det s. k. bleket bland dem inbegripet, bildats under *ek*-perioden.

I de båda slagen af gyttja har GUNNAR ANDERSSON funnit *Anodonta* sp., *Bithinia tentaculata*, *Limnæa ovata*, *L. stagnalis*, *Planorbis corneus*, *P. fontanus*, *Sphærium corneum* och *Valvata cristata* samt *Cardium edule*, *Hydrobia ulvæ*, *Neritina fluviatilis*, *Rissoa parva* och *Tellina baltica*.¹ E. HEMBERG har dessutom i snäckgyttjan påvisat förekomsten af *Aeroloxus lacustris*, *Bithinia ventricosa*, *Planorbis umbilicatus*, *Succinea pfeifferi* och *S. putris*.

I Herrestads mosse, där de tre socknarna Öja, Stora Herrestad och Ystad mötas, är lagerföljden:

torf.....	0,8 m.
brunaktig sötvattensgyttja.....	0,5 »
saltvattensgyttja.	

Af den sistnämnda, som innehåller *Cardium edule* (storlek 29 mm.), *Mytilus edulis* och *Tellina baltica* (storlek 28 mm.), hafva både öfversta och understa lagret blifvit på diatomaceer undersökta af P. T. CLEVE med det resultat, att båda lagren kunna anses afsatta i vatten med en salthalt af omkring 0,6 %.²

¹ GUNNAR ANDERSSON: anf. st., sid. 15—16.

² Jämf. N. O. HOLST: bidrag till etc., sid. 25.

Lämningar af
vertebrater.

I kartområdets torfmossar äro funna åtskilliga lämningar af vertebrater, förnämligast af däggdjur. Flere af dessa förvaras i Ystads läroverks museum. I den stora Öja-Herrestads mossen äro jämte kranier af *häst*, *oxe* och *svin* af okänd geologisk ålder äfven anträffade horn af *kronhjort* och *rådjur* samt den förut omnämnda *björns*kallen, som skall ha legat i sanden just vid mossens sydöstra gräns. Från bensamlare har sistnämnda museum erhållit ett *älg*kranium, ett *själhundsk*kranium samt en kota af *hval*, hvilka uppgifvas vara funna »vid Ystad». I den s. k. Gamle mosse vid Rutsbo äro funna horn af *ren* och skelett af *oxe*, som förmodats vara *uroxe*. Dessutom har man vid dikning på Rutsbo ägor påträffat ett *älg*kranium, men platsen för detta fynd är ej närmare känd. Ett *rådjurs*kranium är funnet i »Marsvinsholms mosse» och ett *hjorthorn* i sydvästra delen af mossen Kumlan. Från Sjørups socken har nämnda museum följande fynd: *älghorn* från »Sjørups mosse» samt från »Vallösa mosse» ett *älghorn*, ett *kronhjorts*kranium, funnet »på 10 fots djup», och lämningar af *sköldpadda*, funna »på 3 alnars djup». I Vallösa finnas emellertid tvenne mossar: den »Norra» och den »Södra». Från hvilken af dessa fynden komma, är i öfrigt icke närmare kändt, men GUNNAR ANDERSSON uppgifver, att sköldpaddan »enligt berättelse på platsen» härstammar från den »Södra».¹ Ett *renhorn* är funnet i Måsby. Lunds universitets zoologiska museum har en hörntand af *björn*, tillvaratagen 1838 i Nöbbelöfs mosse, men det är icke bekant, om det är det till bladområdet hörande *Västra Nöbbelöf*, som härmed åsyftas. I Geolog. Undersökningens museums förvaras ett tämligen fullständigt skelett af *uroxe*, enligt uppgift »funnet nära jordytan i en mosse vid Torsjö i Solberga socken». I en mosse nära södra gränsen af samma socken har landtbrukaren ANDERS HANSSON i Almaröd, en i orten bekant naturvän, funnit horn af *älg*. Samme person har i mossen uti norra delen af Skifarps socken gjort två

¹ GUNNAR ANDERSSON: anf. st., sid. 18.

benfynd, nämligen: i norra delen af mossen horn, kota, lärben och tänder (arten ej bestämd) samt i östra delen af samma mosse *renhorn*, som nu förvaras i Malmö museum.

Såsom framgår af denna redogörelse för de anträffade subfossila vertebratlämningarna, är endast föga känt rörande deras fyndförhållanden. Och icke i något enda fall har det blifvit iakttaget, *i hvilket lager* fyndet blifvit gjordt.

Källor.

Källor.

Ett fåtal källor finnas inom kartområdet. Vid gården Källesjö i Hedeskoga socken har iakttagits 1, omkring $1\frac{1}{2}$ km. norr om samma gård 2 (temp. 10°) samt i östra kanten af torfmossen Kumlan, Bjäresjö socken, 1.

I Folkets park norr om Ystad har förut funnits en hälsokälla,¹ men det järnhaltiga vattnet anses hafva blifvit afledt genom de WARNHÖFERSKA borrhningarna, som 1890 utfördes norr om Ystads sockerbruk.

Ett starkt flödande *artesiskt* vatten har man genom borrhning erhållit vid Tofthög i Östra Vemmenhögs socken. De vattenförande gruslagren anträffades här, först sedan man genomgått »90 fot sand och 52 fot blålera» (jökellera?).

Fornlämningar.

Fornlämningar.

De fasta fornlämningarna äro i allmänhet ätthögar. Äfven förekomma några runstenar och en fyrkantig stensättning. Dessutom har anträffats ett s. k. urn-graffält.

Ätthögarna äro nästan samtliga af en mycket betydande storlek och tillhöra i regeln den äldre bronsåldern.² Detta

¹ Den är omnämnd i N. C. PSILANDER: Ystads historia, sid. 211. Ystad 1858.

² Efter att hafva beskrifvit de här nedan omnämnda »Oshögarna» såsom härrörande från bronsåldern gör S. NILSSON i sitt arbete »skandinaviska Nordens urinvånare» bd 1, Stenåldern, 2 uppl., sid. 94, Stockholm 1866, följande, fullkomligt riktiga anmärkning: »de flesta af de talrika högar, som

gäller de s. k. primärgravarna eller dem, öfver hvilka högarna från början uppkastats. Grafvar från en senare tid träffas icke sällan i ätthögarnas ytligare delar.

En af de större ätthögarna, belägen på n:r 28 i Stora Köpinge, undersöktes 1880 af O. MONTELIUS, som i densamma fann träkistor (likkistor), ett tämligen ovanligt fynd.¹

Det nämnda urn-graffältet fanns vid järnvägsarbetena ³/₄ mil från Ystad på n:r 12 i Lilla Köpinge. Det innehöll 7 st. urnor, som stodo »på flata marken, på 18—20 tums djup». Hvarje urna var omgifven af 3 eller 4 på kant stående, flata stenar med en liknande sten lagd ofvanpå de andra såsom ett lock. Urnorna innehöllo brända ben och smärre fornsaker. Graffältet tillhör den yngre bronsåldern.

Af de lösa fornlämningarna, som anträffats inom kartområdet, bör först och främst nämnas den berömda bronsvagnen, som af skolynglingar anträffades i en torfmosse under n:r 8 i Hedeskoga.² Ett annat anmärkningsvärdt bronsfynd är det präktiga bronskärl med 2 handtag och drifna sirater, hvilket vid torftäkt anträffades i den numera torrlagda Bjäresjöholmssjön »på ett par fots djup och 400 fot från den äldre slottsbyggnaden vid Bjäresjöholm», och hvilket nu förvaras i Statens historiska museum. Bronssakerna på Ystads läroverks museum böra icke heller med tystnad förbigås.

I södra Skåne träffas icke sällan redskap från stenåldern inbäddade uti torfmossarnas torflager. De visa, att mossarna ännu ej voro färdigbildade under stenåldersfolkets tid. Ett sådant fynd är gjordt i Skifarps socken, på Almaröds ägor, uti den stora mossens östligaste utbuktning. Det utgjordes af en grönstensyxa med skafthål och säges hafva funnits »uti det andra spadsticket».

förekomma så väl i denna trakt (Skifarpstrakten) som i hela kusttrakten af södra, östra och västra Skåne samt ett stycke in i landet, höra till samma tidsperiod» (bronsåldern).

¹ Svenska Fornminnesföreningens tidskrift bd 5, 1881—83, sid. 16.

² S. NILSSON: skandinaviska Nordens urinvånare bd 2, Bronsåldern, 2 uppl., Stockholm 1862—1864, sid. 18.

Ätthögar.

Köpinge socken:

Norr om Köpinge backar vid kartområdets norra gräns två grupper: i öster 4, något utplöjda, i väster 3, af hvilka de två äro 22 och 21 m. i genomskärning och den tredje är något utplöjd. Dessutom finnas ett par förhöjningar i marken, hvilka se ut såsom mera fullständigt utplöjda ätthögar.

Strax öster om det ställe, där järnvägarna Ystad—Eslöf och Ystad—Gärsnäs mötas, nära kartområdets norra gräns 1 ätthög, 26 m. i genomskärning men låg, utplöjd, nyligen planterad med gran.

Strax väster om Nybroån invid kartområdets norra gräns 1, ganska stor men skadad.

På nordvästra delen af Köpinge backar, nordväst om Köpingsberg 2: en i NO, omkring 20 m. i genomskärning, en i SV 200 m. från föregående, 10 m. i genomskärning, kring-skuren vid odling och fordom betydligt större.

Rakt väster om Köpingsberg, väster om Köpinge backar, på södra änden af en liten sandås 1 ätthög, 14 m. i genomskärning, planterad och enligt en på stället lämnad uppgift undersökt af C. KURCK.

Söder om föregående, på västra foten af Köpinge backar, 1 ätthög, låg, som uppgifves innesluta en hällelista, från hvilken den sten torde vara tagen, som ligger på ätthögen. I hällelistan, undersökt af C. KURCK, sägas »6 hufvudskålar och 1 flintknif» vara funna.

Rakt väster om föregående är ett skolhus och strax söder om detta 1 ätthög, kallad »Tingshög», 20 m. i genomskärning, planterad med gran och enligt uppgift på stället undersökt af C. KURCK.

Sydost om nämnda skolhus ses några små, numera nästan utjämnade ätthögar, i hvilka man säges ha funnit urnor med »benaska och bronsknifvar», hvilka sändts till Lunds museum.

På södra sluttningen af Köpinge backar 3 ättechögar, ett par meter höga men mycket kringskurna, numera 16, 10 och 14 m. i genomskärning (från väster till öster).

Herrestads socken:

Invid kartområdets norra gräns väster om landsvägen 1 ättechög, omkring 22 m. i genomskärning och omkring 3 m. hög.

Öja socken:

I herregårdens trädgård finnes 1 hög, som misstänkes vara en ättechög (ej utmärkt på kartan). År 1601 skola på Öjas ägor hafva funnits tre ättechögar: »Bondhög», »Korskullen» och »Hålahög», men man kan numera ej afgöra, om den i Öja herregårds trädgård belägna är en af dem.

Hedeskoga socken:

Nordnordväst om kyrkan 1 ättechög, ungefär 3 m. hög och 22 m. i genomskärning med stenar i toppen (skadad).

Bjäresjö socken:

Nära sockengränsen mot Hedeskoga, sydväst om Hedeskoga kyrka, 1 ättechög, 29 m. i genomskärning och 4—5 m. hög.

Sydväst om Bjäresjöholms herregård, strax norr om vägen till Bjäresjö, är på rullstensgrusets område en förhöjning i marken. Den har misstänkts vara en ättechög(?).

Öster ut från Rutsbo den s. k. »Tvåhög» eller 2 ättechögar, belägna omedelbart invid hvarandra och bägge oskadade, den ena 24 m. i genomskärning och 5 m. hög, den andra 19 m. i genomskärning och 2,5 m. hög. I en närbelägen, nu förstörd ättechög säges man för omkring 50 år sedan ha funnit ett bronssvärd.

Sydsydost om Rutsbo 1 ättechög, kallad »Herrehög», 16 m. i genomskärning.

Öster om föregående 1 ätthög, skadad, 18 m. i genomskärning och 2,5 m. hög. En stenhäll ofvanpå ätthögen säges vara ditforslad »i mannaminne».

Söder om Skönadal, öster om Nymölla 1 ätthög, 8 m. i genomskärning och 1 m. hög.

Nära Hälleskog söder om järnvägen 1 ätthög, ungefär 30 m. i genomskärning och 1,5 m. hög, skadad. Senast 1898 bortfördes en del af högen, hvarvid man fann ett bronssvärd och en armring af guld.

Väster om föregående, invid järnvägen, på dess norra sida och delvis af den genomskurna 2 ätthögar, omkring 3 m. höga, den ena 25 m., den andra 15 m. i genomskärning.

Strax invid Svartemölla på östra sidan om ån ett par tvifvelaktiga ätthögar (ej utmärkta på kartan), den ena med toppen utjämnad till en dansbana.

Balkåkra socken:

Enligt en gammal uppgift skall inom Balkåkra socken uti »östra wång» hafva funnits en ätthög, kallad »Magle hög» (ej utmärkt på kartan).

Sydsydost om Charlottenlunds järnvägsstation på järnvägens norra sida 1 ätthög, omkring 15 m. i genomskärning och ungefär 2 m. hög.

Öster om Stora Krutboden 4 i rad efter hvarandra från öster till väster, de 3 östligaste mer eller mindre skadade, den västligaste 14 m. i genomskärning och ett par m. hög.

Snårestads socken:

På själfva kyrkogården vid Snårestads forna kyrka en ätthög, kallad »Snåreshög» eller »Kyrkohögen» (ej utmärkt på kartan).

Strax norr om landsvägen (strandvägen), rakt söder ut från Charlottenlunds herregård 1 förmodad ätthög (ej utmärkt på kartan).

Vid Skarviken har fordom funnits en gånggrift, som blifvit undersökt af S. NILSSON men redan förut var till en del förstörd. Den innehöll flintredskap och bernstensprydnader.¹

Sjörups socken:

Sydost om kyrkan i Södra Vallösa 1 ättechög(?), omkring 2 m. hög. En kallare är (sedermera?) murad i högen.

En liten, mycket skadad hög lär finnas på n:r 13 i samma by och en dylik hög också på n:r 12 i Norra Vallösa (ingendera är utmärkt på kartan).

Katslösa socken:

Nordväst från kyrkan 1 ättechög.

Sydväst från kyrkan 1 ättechög, 3—4 m. hög och 13,5 m. i genomskärning.

Nöbbeöfs socken:

Norr ut nära gränsen mot Katslösa 2 ättechögar af ungefär samma storlek som den senast omnämnda ättechögen i Katslösa socken.

Väster om Nöbbeöfs järnvägsstation, söder om järnvägen 1 ättechög, kallad »Tingshög».

Sydost om kyrkan 1 hög, som dock antagligen icke är någon ättechög.

Söder om föregående, på södra sidan om vägen till Snårestad, 1 ättechög, kallad »Bånghög», 5 m. hög och 24 m. i genomskärning, med fördjupning i toppen och fotkedja. Strax därinvid ha funnits en mängd större och mindre stenar, hvilka ansetts såsom lämningar efter en annan hög.

Nordost om »Bånghög» ha legat de numera utjämnade »Borrhögarna» eller »Borghögarna»(?). Man lär emellertid i dem hafva funnit tegelstenar, hvilket naturligtvis skulle visa,

¹ S. NILSSON: funnos menniskor äfven i södra Sverige, redan den tid då elefanter, noshörningar och andra längesedan utdöda djurracer lefde i det sydligare Europa? Öfvers. af Kongl. Vet. Akad. Förh. 1861, sid. 48.

att dessa högar ej varit ätthögar. Dessutom säges man i dem hafva funnit en »kopparkittel», silfversaker och »lädermynt med metallnaglar»(?).

Öster om »Bånghög» nära gränsen mot Sjörup har legat 1 numera utjämnad ätthög, kallad »Raftehögsholmen».

Sydost om »Bånghög» å ömse sidor om landsvägen de båda »Kumlehögarna», den norra 2—3 m. hög, kringskuren och numera endast 15 m. i genomskärning, den södra omkring 5 m. hög och ungefär 30 m. i genomskärning. I en af dessa hafva flere brons saker blifvit funna, såsom en syl, två rakknifvar, pincett m. m.

Örsjö socken:

Sydväst om kyrkan 1 ätthög.

Skifarps socken:

I norra delen af Skifarps socken finnas åtskilliga ätthögar, fördelade i flere grupper. Längst i norr ligga 4, af hvilka den västligaste, som är skadad, tillplattad och till hälften utgräfd, är 15 m. i genomskärning, den närmast intill denna belägna, som är kringplöjd och kringskuren, är 2 m. hög och 14 m. i genomskärning, den därpå följande, som är i midten af toppen utgräfd, är 2 m. hög och 17 m. i genomskärning och den östligaste, som är synnerligen stor och ståtlig, är 5 m. hög och 27 m. i genomskärning.

Längre öster ut närmare Skifarps sockerbruks station ligga 6 ätthögar, 2 och 2 i hvarje grupp, af hvilka flere äro planterade. Af de två västligaste är den norra 5 m. hög och omkring 27 m. i genomskärning samt den södra, som är utgräfd i toppen, 4 m. hög och 27 m. i genomskärning. Af den mellersta gruppen är den västra 2 m. hög och 16 m. i genomskärning samt den östra 3 m. hög och 18 m. i genomskärning. Ätthögarna i den östligaste (sydostliga) gruppen äro båda ungefär lika stora, 4 m. höga och 25 m. i genomskärning.

Norr om vägen midt emellan Skifarps och Nöbbelöfs kyrkor 1 väldig ättechög, 6 m. hög och 33 m. i genomskärning. Den synes hafva varit öppnad.

Vid Skifarpsåns mynning, vid Osbro, 3 ättechögar, de s. k. Oshögarna, af hvilka den västligaste är 1,3 m. hög och 20 m. i genomskärning, den mellersta 1 m. hög och 18 m. i genomskärning samt den östligaste 4 m. hög och 28 m. i genomskärning. S. NILSSON har särskildt aftecknat dessa ättechögars läge samt yttrat sig om deras ålder, hvarvid han antagit, att de ligga på »järavallen»¹ (*Litorinastrandvallen*). Så är emellertid icke förhållandet. Vid afvägning har det nämligen befunnits, att dessa ättechögar vid sin fot ligga 8,8, 9,84 och 10,1 m. ö. h., således betydligt högre än *Litorinahafvet* här har nått.

Nära stranden mellan Abbekås hamn och Oshög lär finnas 1 ättechög (förbisedd vid rekognosceringen).

Söder om Möllerup 1 utplöjd ättechög, 27 m. i genomskärning. Något västligare skall ha funnits en annan ättechög, som dock nu är fullständigt utplöjd.

Strax norr om Mariefält väster om vägen till Almaröd 1 ättechög (ej utmärkt på kartan).

Östra Vemmenhögs socken:

Nordost om Tofthög 1 ättechög.

Fyrkantig stensättning.

Balkåkra socken:

Nära Östersjöns strand mellan denna och landsvägen finnes väster om Svarte en stensättning, bestående af 15 större resta stenar, som bilda en aflång fyrkant med sin längdutsträckning i öster och väster. Långsidorna ha en längd af 30 och 35 m., den östra kortsidan af 13 m. Den

¹ Anf. st. bd 1, sid. 93—94.

västra sidan saknar numera stenar. Af de här fordom be-
fintliga skall en eller flere enligt uppgift hafva användts vid
byggandet af järnvägen Malmö—Ystad.

Runstenar.

Bjäresjö socken:

I södra kyrkogårdsmuren har funnits 1.

Den 27 juli 1845 uppgräfdes 1 på en åker af Professor P.
G. THORSEN och Kyrkoherden J. F. LUNDH. Den upprestes i
Bjäresjöholms park, strax söder om slottet.

En tredje, som omnämnes af LILJEGREN, anses vara för-
störd.

Balkåkra socken:

Vid Marsvinsholms herregård 5, nämligen 4 i den norra
parken (den ena af dessa söndrig) samt 1 i södra parken,
norr om kyrkan.

Af dessa har 1 förut stått uti Bjäresjö »i gärdesgården
till en trädgård bredvig vägen till Gunderslev». En annan,
det s. k. »Hunnestadsmonumentet», är ditflyttad från Hunne-
stads gamla säteri i Skårby socken.

Nöbbelöfs socken:

Vid inkörseln till Nöbbelöfs prästgård stå såsom grind-
stolpar tvenne halfvor af en runsten.

Örsjö socken:

Invid norra kyrkogårdsmuren i en trädgård 1.

Solberga socken:

I Torsjö herregårds trädgård 1, ditflyttad från gårdens
ägor.

Skifarps socken:

I Skifarps bro, landsvägsbron öfver Skifarps å, skola
finnas delar af en söndersprängd runsten, om hvilken Doktor

ORM vet att förtälja, att den fordom legat såsom en gångspång öfver en bäck, ej långt från Sjörups kyrka.¹

¹ Flere af de äldre, här lämnade uppgifterna rörande de fasta fornlämningarna äro hämtade från Statens Historiska Museums Antikvar.-Topograf. arkiv och särskildt från en i detta förekommande: »Antikvarisk Beskrifning om Ljunits och Herrestads härad» af NILS GUSTAF BRUZELIUS (manusk. 1866).
